

УДК 111.1+316.3+123.1

Сватко Ю. І.

«КІНЕЦЬ ПРЕКРАСНОЇ ЕПОХИ», АБО ЧАС ЗМІНИ «КАРТИНКИ»?

У статті на підставі аналізу онтології Світу Людини як «земного раю» та його кризових чинників визначається сучасна перехідна «картина світу».

Ключові слова: Світ Людини, земний рай, людська особистість, ліберальний, глобалізований, ігровий, криза, мігрант, права людини, людина-кіборг, ринок, суспільства знання, віртуальний, креативний клас, публічність, обиватель, цензура, свобода слова, діалог, конфлікт, комунікація, компетентність, послуги, свобода, історія, анархія.

ПРЕАМБУЛА

За євроцентричною картиною світу з її глобальною ідеєю облаштування життя під орудою *людської особистості* [33, с. 3] від початку крилася одна дивна (?) закономірність: усі європейські балачки щодо «свободи і достоїнства людини» зазвичай завершуються символічною «смертю бога», що радше нагадує вбивство.

«Убивство», але заради чого?

Задля власноручного облаштування «царства божого» на землі [38, с. 9]. У цьому сенсі ХХ ст. — чи не найщиріша спроба знайдення «земного раю»¹ як синтезу земного і небесного, інобуття й буття, здійсненого, втім, засобами інобуттєвого поцейбіччя, тож від початку обтяженого логікою *протилежності*.

Нині це століття *суттєво* завершується на наших очах — і новому віку не вижити за старими лекалами. У перегуку двох епох народжується нова «картинка» — чи то спадкоємиця й похоронний агент своєї ідеологічної попередниці, чи

¹ У його зовнішньо-тілесному *resp.* колективістськи-виробничому вимірі (світовий *соціалізм*), чи з огляду на його внутрішньо-розумний *resp.* індивідуалістично-споживацький бік (світовий *капіталізм*), або в їхньому обопільному синтезі (світовий *фашизм*), проте завжди на тлі забуття трансцендентних засад світу [20, с. 391; 33, с. 4]. Щодо «райської» складової світового лібералізму див.: [2, с. 5].

то провісниця наступної культурно-історичної доби.

То що ж відкривається нам сьогодні? Спробуймо відтворити обидві «картинки» і дійти ладу в їхніх «родинних зв'язках».

І. СВІТ ЛЮДИНИ: ГУМАНІСТИЧНА «СМЕРТЬ БОГА» І ТОПКА ЗЕМНОГО РАЮ

Це європейське «розчаклування» священного (трансцендентних засад життя) почалося з ренесансно-просвітницьких гуманістичних студій [35, с. 168–170; 39, с. 189–212; 41, с. 393–394]². Та лише у ХХ ст. воно зрікається езоповою мови, аби на всі груди заявити про ліберальний³ «кінець останніх утопій» і «радикальне одчарування» поцейбіччя, коли «священне втілювалось у самому людстві» [44]⁴. Віднині людська

² Пор.: «...розвіюванням чар ми ... завдячуємо уславленню земного світу...» [51, с. 305].

³ Термін «ліберальний» використано для позначення онтологій, що виключають трансцендентний вимір світу. Тут визнається лише інобуттєве Абсолюту поцейбіччя [36, с. 237; 40, с. 13], де той звужується до *ідеї* Абсолюту [18, с. 491], що унеможливило питання про смислове «походження» будь-яких «іно-» й «поцей-».

⁴ «Людина стала альфою й омегою свого існування, і трансценденції минулого, як-от Космос і Бог... видаються позірними... за смертю не стоїть ані причини, ані смислу, ані загробного світу» [49, с. 27].

особистість прагне абсолютизуватися в осерді світу як його центр, межа, міра й мета — *конвенційно* визначений *resp.* умовний центр, очікувана, проте об'єктивно *не покладена межа і заявлена*, але *відносна* міра й мета⁵.

Так народжується Світ Людини і його «топси»: 1) автономна (ліберальна), умовна⁶ й кінцева людська особистість — центр і внутрішні кордони Світу Людини; 2) права людини й основні свободи — його раціоналізовані зовнішні кордони; 3) особистісний життєвий світ — критерій значущості його «фактів»; 4) особистий життєвий досвід — засадничий для нього принцип оцінки [31, с. 7]; 5) науково-експериментальне осягання; 6) розсудкова мораль і технізований професіоналізм — спосіб розумно-інструментального керування ним; 7) прозора статистика і зрозумілі конвенції сьогодення — спосіб його верифікації; 8) соціальна історія — справжній людський світ; 9) культура — його виразна міфологія; 10) культурна комунікація — зразковий для нього спосіб буття; 11) культура миру — його *causa finalis* [36, с. 235–238].

То є світ 1) автономної 2) людської 3) особистості, яка 4) комунікативно 5) стверджується у 6) власних 7) правах як 8) умовний 9) творець 10) історії через 11) «псевдоправильні» *resp.* раціональні 12) апеляції до 13) культури⁷ задля збереження 14) конвенційного 15) миру. Ідеальною для нього моделлю **СПЛКУВАННЯ** є саме 1) людське 2) буття як 3) мирне 4) взаєморозуміння в 5) культурі.

Це — вистражданий знебоженим ХХ століттям образ раю.

Він постає тут у всій своїй умовності та конвенціалізованій відносності. Останні й формують ті ризики (кризи), за якими проступають контури пекельної катастрофи — самозруйнування Світу Людини внаслідок випадкової реалізації ним власної «цільової причини»: самоздійснення людини в її онтологічному сирітстві, або фактичного відпадиння у не-буття. Тож надалі я стисло прокоментую ключові кризові позиції доби «зміни картини».

II. СВІТ ЛЮДИНИ: КРИЗОВА «ЗМІНА КАРТИНКИ» І ТОПКА ЗЕМНОГО ПЕКЛА

1. Криза ідентичності, або «стадність» ліберальної людської особистості: глобалізований світ як нейтрально-семіотичний простір мігрантів-анонімів. Умовність ліберальної людської особистості поза трансцендентних засад життя призводить до *кризи ідентичності* як неможливості самовизначення по суті на тлі принципової власної безмежності. Наслідками цієї кризи є:

- 1) втрата *свободи* як уособленої розумом «межі самовизначення»;
- 2) перетворення Світу Людини⁸ на позбавлений внутрішньої єдності *глобалізований* «світ без кордонів»⁹ як фіктивний¹⁰ простір знаків (*семіозис*);
- 3) зведення його смислової єдності на окремі неідентифіковані економічні, політико-правові, ширше — культурні ознаки;
- 4) компромісна / силова конвенційність зовнішньо-емпіричних визначень;
- 5) потреба в «*іншому*» й узагалі «*чужому*» як єдиній дієвій для Світу Людини, проте суперечній йому зовнішній «межі автентичності»;
- 6) ставка на зовнішньо-примусовий діалог «за правилами» [28, с. 41–42]¹¹ — зі зміною ролей (міграцією [27]) і псевдоавторством (анонімністю)¹²;
- 7) накопичення *нівельованих практик життя* на тлі непозбутніх економічних і політико-правових *стереотипів*, культурних *кордонів* і комунікативних *заборон* Світу Людини;
- 8) перетворення «ілюзорно індивідуальних» жильців Світу Людини на «над-соціальних мавп», чия «голо-

⁸ Як знебоженого Всесвіту «без краю» (К. Саган) [46, с. 182].

⁹ Географічних, політичних, етнічних, статевих, мовних, культурних, релігійних *etc.*

¹⁰ Нейтральний до визначень за «природою речей».

¹¹ І це є діалог історій, культур, цивілізацій, рас, етносів, мов, релігій, економік, політик *etc.*

¹² **МІГРАЦІЮ** тут варто розуміти гранично широко — як *транскордонні соціально-рольові зміни* — *переміщення* взагалі: територіальні, шлюбні, культурні, статеві, вікові, політичні, економічні, галузеві, трудові, науково-дисциплінарні *etc.* **АНОНІМІСТЬ** передбачає неважливість точної номінації «за природою» на тлі ефективних маркетингових стратегій неймінгу «за встановленням».

⁵ Пор. «слабкі» й «сильні» концепції знання в: [48].

⁶ На тлі безумовної Абсолютної Особи — християнського Бога.

⁷ Комунікація у культурі — суттєва ознака Світу Людини, де об'єктом є не Бог, природа, держава чи суспільство, а інша людина, «Інший» як «культурний факт».

вна еволюційна стратегія» — «стадність» [47, с. 43];

- 9) перетворення *гуманізму* як ідеї уваги й поваги до людської особистості на «пустий» (нуль-денотатний) термін — з урахуванням пунктів 1–8.

2. Криза органічності, або редукованість прав механістичної людини-кіборга: світський світ ігрової безвідповідальності за власні кінцеві цілі. Сформульовані людиною, її права закріплюють ліберальні позиції незалежного від особистісного Абсолюту (безпідставного щодо власних якостей і ознак) «ковала власного щастя». Наслідками цієї *кризи органічності*¹³ є:

- 1) секуляризація людського життя, отже, розвиток *світського* громадянського суспільства і держави¹⁴;
- 2) «зняття»¹⁵ вихідного права людини — бути людиною «по суті» задля прав окремих, безпідставних самих по собі, моментів людськості, що віднаходяться: а) в порядку абстрактного теоретизування або б) грубо-натуралістично — в облікових списках «правильних» людських якостей і ознак;
- 3) перетворення цілісної особи на «редукованою» [4, с. 141] — економічного, політичного, правового, культурного — суб'єкта¹⁶;
- 4) ігрова *безвідповідальність* такого умовного суб'єкта через зроджений ним релятивізм¹⁷ і довільність норм та понять¹⁸;
- 5) ототожнення цього суб'єкта з *керуваним надприродним механізмом-кіборгом* — фрагментом механістичного доквілля ігрової персонажності [1; 38, с. 12], гаджетів чи операціональних підмін¹⁹.

¹³ Або забуття цілого, яке логічно передусє своїм фактичним часткам.

¹⁴ Пор.: «... права людини невід'ємні... від прищестя світського суспільства» [44].

¹⁵ Аж до справжнього атеїзму — моління на світову *смерть* як кінцеву мету існування.

¹⁶ Пор. [24] і [25], які разом із [10] утворюють «Міжнародний білл про права».

¹⁷ Пор.: «... нема нічого розпутного у світі, бо нема вчинків... які в минулому в якихось землях не були б у шані... наявність розпусу з географічної точки зору стає безглуздя...» [22, с. 99].

¹⁸ Пор.: «Моїм другим правилом було... з не меншою наполегливістю дотримуватися навіть найсумнівніших гадок, якщо я визнаю їх за правильні» [8, с. 263].

¹⁹ Генетично модифікованих продуктів; штучних матеріалів і людських органів (від зинці до нирки), витворів хірургічної

3. Криза сучасності: проектно-пошуковий віртуальний світ стандартизованого майбуття як потенційно-безкілнечного, або безглуздо-безцілнечного, розвитку. Життєвий світ кіборга — весь світ узагалі. Значущість його складових визначено їх умовною *домірністю* цій об'єктивно не вимірюваній людині. Так виникає *криза сучасності*, що актуалізує:

- 1) три пріоритетні принципи світооблаштування: а) антропний (наявність у світі спостерігача); б) екологічний (відтворення світу як *довкілля* у людських кордонах); в) сталого розвитку («гарантоване відтворення» доквілля²⁰);
- 2) субстанційну *відмінність* наявних світових практик життя, але функціональну *аналогічність* і запозичуваність наявних світових технік керування ним поза його трансцендентних засад;
- 3) ставку не на деонтологізовану²¹ сучасність, а на символізоване у можливостях майбутнє [33] з перетворенням *суду* над минулим і *прогнозування* майбутнього на дві основні інтенції Світу Людини;
- 4) *розмивання* звичних структур життя і досвіду повсякденності: вікового цензу і зв'язку поколінь; традиційної родини; авторитетного виховання й освіти; усталеного домашнього господарства; державного управління [33, с. 5];
- 5) *віртуалізацію* Світу Людини, випадкового у своїй «нуль-визначеності»²², сирітськи зіщуленого до себе і своїх можливостей;
- 6) його смислової *тривіалізацію*²³, отже, *функціоналізм*²⁴;

пластики, віртуальних знайомств або природних заповідників, де тварин і рослини зрівнено у правах з механістичною людиною-кіборгом.

²⁰ Де майбутні покоління не тільки *мають* існувати, але й повинні отримати не гірші умови існування [30, с. 24]. Пор. «тут-буття» — «так-буття», за *Г. Йонасом* [13, с. 69–70].

²¹ Через «утрату» Бога, адже лише Він як «вічна присутність» на тлі плинної миті сьогодення здатен забезпечити світу об'єктивну, а не конвенційно-«персонажну» [1] наявність [6, с. 205].

²² Поза власної смислової необхідності.

²³ Поза абсолютного Смыслу, адже «такою є ціна свободи» [44].

²⁴ Пор. зсув теоретичного акценту «з метафізичного «Що є..?» ... у бік функціонального «Яким чином..?» [23, с. 199]. Звідси — увага до демократичних процедур, поп-

- 7) запит на *пошукачів*, які професійно працюють із майбутнім у його цільово-результативних операційних схемах-«*проектах*»²⁵ завдяки спеціальним соціальним (саме проектним) типам компетентності²⁶;
  - 8) *елітарне* «старшинування» тих, хто проектує: прописує, встановлює й контролює єдині нормативні «правила гри», — й потерпання «виконавців» від *лукавства* еліт: демократичного обмеження «мігрантною» меншістю декларованих нею прав «традиційної» більшості («подвійних стандартів»);
  - 9) «відкладену» відповідальність еліт лише за *проект* як умовну схему майбутнього світу, а не його субстанційне, змістовне втілення.
- 4. Криза приватності, або тривіалізація особистого досвіду і безтямний мережевий «екстрим» креативного класу: антидержавний, ринково-майданний світ приватизованої публічності обивателів.** ХХ ст. проектувало Світ Людини як *свій* — умовний і домірний — світ кодифікованої приватності. Нині через демократичну «горизонтальність» соціальних зв'язків, їхню функціонально-аналогічну (громадянську) амбівалентність й стагну усередненість *приватний* («домірний-мій») світ авторських смислів перетворюється на *публічний* («домірний-наш»), отже — сурогатний і позааристократичний, світ знеособлених смислів²⁷. Наслідками цієї *кризи приватності* є:
- 1) тривіалізація смислів із розширенням аудиторії за межі професіоналізму (до некваліфікованої більшості) й набуттям приватністю *публічного* виміру;
  - 2) висування класу *обивателів-пасіонаріїв* («креативів»), які творчо означають колективний досвід жит-
- тя у власних відчуттях / ерудиціях — тривіалізують особистий досвід у просторі приватизованої обивателем публічності;
  - 3) підвищення «креатинами» рівня досяжності фактичних кордонів світу за рахунок е-техніки, е-творчості та соціальних е-зв'язків із заміною приватної власності особистою²⁸, матеріалістичної мотивації — пост-економічною²⁹, корпоративної «вертикалі» — мережевим партнерством [12];
  - 4) глобалізація борні «креативів» за світові *нематеріальні ресурси*: вплив, інформацію, знання;
  - 5) *псевдосвобода* «креативів» у межах поп-культурної *resp.* позацензової (економічної, політико-правової, громадської, мистецької) діяльності у пошуку граничних ситуацій самовизначення у самому буденному житті («*екстрим*»³⁰);
  - 6) перетворення демократичних агор на ігрові *майдани-супермаркети*³¹;
  - 7) «*зірковість*» як естетизація (увирознення) пошукових проектів «креативів» засобами масового управління життям (ЗМІ, реклами, інформатики);
  - 8) *примусова пріоритетність* для соціуму «зовнішніх» (стадних) визначень;
  - 9) вплив «креативів» на громадську думку «пастви» обивателів поза звичних політичних інститутів влади [43, с. 108] як пряма загроза існуванню традиційної держави³².
- 5. Криза цілісності, або панування обумовленого потребами ринку і поцейбіччя фрагментарного міжпредметного знання: прикладний світ корисного та етично дозволеного зневіренням в абсолютних цінностях суспільством.** У

культури, моди, освіти задля праці, а також намір синтезувати земне й небесне засобами земного — як «рай» на землі.

²⁵ Пор.: «Відтепер питання щодо смислу наших індивідуальних чи колективних дій розв'язується у сфері майбутнього... навіть у повсякденні ми не полишаємо розробляти проекти» [44].

²⁶ Пор. «проекування, програмування, розвідку, моніторинг, експертизу (в аспекті майбутнього — консультування. — Ю. С.), авторський нагляд... управління та організацію» [29, с. 7].

²⁷ Замикання на приватній сфері «не містить... нічого приватного!.. воно є колективним, як ніколи» [44].

²⁸ Знанням й електронним знаряддям для інтелектуальної праці у побудованих на базах даних мережевих «класифікаційних суспільствах» [14, с. 50].

²⁹ Пор.: лідерство і командну гру, професійне зростання, творчий розвиток і людські стосунки.

³⁰ Через ігрове долучення до майбуття як до вічної молодості [33, с. 6] — у мові, моді й стилі.

³¹ Де в онтологічних маркерах — гаслах доби: «*Tony!*», «*Как бы!*», «*Відстій!*», «*Фуфло!*», «*Круто!*» заковано реальну ціну-оцінку нинішньої «свободи» в її ігровій несправжності.

³² Привід для конфлікту «креативів» із державою — ущільнення нею «символічних» [43, с. 87] мереж і детривіалізація суспільного діалогу через просвіту громадян завдяки поширенню багатократних промов (гомілетики): проповіді, навчання, пропаганди. Адже тоді від них іде «паства»!

XXI ст. науково-експериментальне знання все більше перетворюється на *Марксову* «безпосередню виробничу силу»³³. Звідси — його абсолютизація на тлі обумовленої прикладними цілями «виробництва зручностей *resp.* комфорту» баналізації знання як такого. Наслідками цієї кризи цілісності є:

- 1) зведення дисциплінарного знання до його визначеної зовнішніми потребами *механічної суми* на тлі «множинності інтерпретацій» з огляду на плюралізм істини, відстороненої від абсолютної Істини світу;
- 2) «мігрантне» розмивання кордонів «сумарного» дисциплінарного знання у міждисциплінарних дослідженнях³⁴;
- 3) *депрофесіоналізація* як анонімізація «суспільства грамотних» через утрату основи професіоналізму — забезпеченого письмом поділу мовців за сферами дисциплінарного знання [32, с. 360–363];
- 4) перехід від «збереження» знання до «проектування майбутніх знань» у дослідницькому *пошуку*³⁵ через планування експерименту, протоколи *etc.*;
- 5) підміна *змістовного* дослідження знання функціональними техніками *риторичного* дослідження, «як про це можна говорити» [37, с. 7]³⁶;
- 6) перехід від фундаментального до *прикладного* знання, тривіалізованого як фрагментарне, чи «розсіяне» (Ф. Хайєк [16]), знання в ансамблі *навичок і вмій* під проводом специфічних *компетентностей* [37, с. 6]³⁷;
- 7) поява *ринку «продажного» знання* задля впорядкування фрагментарно-

го знання щодо його майбутнього використання;

- 8) орієнтація виробників знання на зумовлений проектним завданням і кінцевою «потрібністю» на ринку праці *resp.* «корисний» («*продажний*») результат;
  - 9) народження публічних мережевих «суспільств знання» (Р. Лейн), де формується запит на безкінечне «виробництво знань»³⁸;
  - 10) гвалтування природи заради культури з перекладанням відповідальності за використання відкриттів на суспільство й державу через розробку *етики науки, біоетики* та відповідних *етичних кодексів*;
  - 11) поява на ринку наукових досліджень *нових — «інішокультурних» — гравців*³⁹;
  - 12) мігрантний «*відплив умів*».
- 6. Криза віри, або «етика мінімальної згоди»: зручний, конвенційно обґрунтований світ відносних цінностей⁴⁰ і функціонально-професійного менеджменту.** Умовний характер Світу Людини як глобального публічного ринку ліберально-обивательських практик життя⁴¹ вимагає свободи риторичних суперечок на тлі безвірного плюралізму істини⁴² і толерантного прийняття чинної картини світу зневіреним розумом. Наслідком цієї кризи віри є поява таких механістичних регуляторів «свободи бути неправим / фрагментарно правим», як:
- 1) морально-етичний *мінімалізм*⁴³;
  - 2) *конвенціоналізм* відносних цінностей⁴⁴;
  - 3) функціональний *професіоналізм управлінських рішень* на підставі компетентностей щодо проектування майбутнього⁴⁵.

7. Криза правди, або статистично спроектована дійсність гнучких («мігрантних») конвенцій: самовільний світ

³³ Пор. «постіндустріальне суспільство» Д. Белла. Пор. також дані про валові внутрішні витрати на НДДКР у Всесвітній доповіді ЮНЕСКО щодо науки за 2010 р. [52, с. 3].

³⁴ Пор.: «... знання розподіляються на різні дисципліни, і більш чи менш строгий характер такого розподілу сьогодні ставиться під питання» [52, с. 63].

³⁵ Пор.: «У галузі освіти й виховання ці зміни (на шляху до суспільств знання. — Ю. С.) сприяли переміщенню інтересу від «хранителів» до «пошукачів» знання...» [14, с. 23]. Див. напрямки пошуку в: [15].

³⁶ Пор.: «Усе відбувається так, наче базових знань більше не існує...» [14, с. 63]. Див. проблему співвідношення «що-знання», «чому-знання», «як-знання» і «про що / почім-знання» у [37, с. 6].

³⁷ Навіть у рамках «техноструктури» (Дж. К. Гелбрейт), де діють експерти і технічні фахівці [9].

³⁸ Як виробництво на продаж ідей і цілей *resp.* культури у світі «фрагментованого людства».

³⁹ Країн Східної Азії і держав БРІК.

⁴⁰ Або: особистісних смислів.

⁴¹ Де знання теж набуває рис тривіалізованої користі публічності — як «знання для / про всіх».

⁴² Пор.: «... філософія не може вважати жодну істину остаточною» [26, с. 2].

⁴³ Як «мінімальна основоположна згода щодо... цінностей... моральних норм і принципів» [50].

⁴⁴ У дусі «тимчасової моралі» Декарта [5, с. 35].

⁴⁵ З ліберальними гаслами «Нічого особистого!» і «Більше відповідальності!».

мультивимірних сервісів. Рівень прогностики Світу Людини пов'язаний з якістю його статистики. Остання забезпечує синтез *імовірності*⁴⁶ та *можливості*⁴⁷ у *дійсності* на тлі ранжирування даних за ступенем важливості. Тож дійсність постає тут як увиразнена — образна і преобразена, або спроектована (сяк чи так зрозуміла), — дійсність, фальшива через саму «розмитість» будь-якої «себе-межі» у неідентифікованому Світі Людини як Світі Культури⁴⁸. Звідси — *криза правди* та її наслідки:

- 1) *варіантність* розуміння дійсності як відображення варіантності нормальних розподілів незалежних випадкових величин й аналізу вибірок щодо параметричних сімей;
- 2) *ранжирування / імітування* варіантів розуміння дійсності, «процідженної» для замовника через бази даних, формати, рейтинги *etc.*⁴⁹;
- 3) принципова «самостворюваність» у думці «вільно-невільного» — ідентифікаційно непевного — Світу Людини⁵⁰ як «нестійка» [51, с. 345] *самовільність* для нього будь-яких його майбутніх визначень узагалі⁵¹;
- 4) онтологічна еквівалентність будь-яких імовірних визначень Світу Людини як його *мультивимірного* — «мігрантного» — обґрунтування (*сервісів*);
- 5) задана (проектна) обмеженість цього життєсвіту його власними визначеннями;

8. Криза свободи, або «корисна» історія vs свавільна історія: анархічно-ентропійний світ заблудлих в онтологічному сирітстві обивателів⁵². Історія — становлення (само)усвідомлюваного буття⁵³, отже, свободи. Тож соціальна іс-

торія Світу Людини⁵⁴ як самовільного «ансамблю траєкторій» (Пригожин) пародійно вигинає історію «останніх питань і відповідей», що розгорталася на тлі абсолютних цінностей, *кризою свободи*. Звідси — перехід до:

- 1) редукованої історії «зручних інтерпретацій незручних тем»;
- 2) фрагментованої історії «квантованих стрибків самовільних альтернатив»;
- 3) збільшення ентропії *resp.* соціальної анархії рівноправно-очманілих обивателів як коловороту варіантних інтерпретацій дійсності.

9. Криза щастя, або культура форматів, рейтингів і кар'єр: інтернаціональний сервільно-продажний світ поп-культурного успіху. Дійсність Світу Людини — статистично «розподілена» дійсність баз даних, форматів і рейтингів. Оскільки культура є виразною міфологією людської особистості, де та самоідентифікується [34, с. 78] у зустрічі із собою, ця процедура теж постає як *форматування, рейтингування etc.* Тут щастя (повнота життя на тлі його абсолютних засад, або домірність першого другим) перетворюється на рух у системі конвенційних соціальних переміщень-міграцій⁵⁵. Ця *криза щастя* форматує Світ Людини завдяки:

- 1) обивательській поп-культурі (результат транскордонно-«мігрантної» демократизації життя⁵⁶: потребує міграцій без обмежень на авторство, або конкурентної свободи слова);
- 2) конкуренції трендових культурних послуг⁵⁷ (результат морально-етичного мінімалізму: потребує плюралізму);
- 3) інтернаціональному й позаісторичному⁵⁸ плюралізму культурних проєктів (результат глобалізації: потребує пропаганди⁵⁹);
- 4) авторизованим мережам⁶⁰ (результат приватизованої публічності: потре-

⁴⁶ Як смислу — в аспекті свого необов'язкового фактичного здійснення.

⁴⁷ Як факту — в аспекті свого не обґрунтованого поза смислом змісту [19, с. 183–189; 33, с. 4].

⁴⁸ Де факти як «індуктивні узагальнення протоколів» отримують культурно-історичний вимір.

⁴⁹ Тож поміняти дійсність тут означає поміняти *рейтинги* дійсності.

⁵⁰ На кшталт «програмованого суспільства» в [43, с. 86].

⁵¹ Справжню самовільність має лише Абсолют як мнима щодо світу величина. Поза ним самовільності є хаотично-неконструктивними.

⁵² Пор. «суб'єкта», який із революціонера «став анархістом» [43, с. 8].

⁵³ Пор.: «... історія є... даним у становленні розумінням буття» [21, с. 685].

⁵⁴ Що увібрала в себе *природу*, аби потім самій розчинитися в *культурі*.

⁵⁵ Де народжуються / вмирають репутації окремих осіб і цілих культурних організацій [35, с. 133].

⁵⁶ Як зняття будь-яких цензових обмежень.

⁵⁷ Актуалізаторів панівного формату життя.

⁵⁸ Некритичному з боку обивателя-непрофесіонала.

⁵⁹ Різновиду гомілетики, відповідального за просування нововведень.

⁶⁰ Як спробі вберегтися від експансії «всіх форм колективної праці, суспільного життя і розваг», коли населення «пере-

- бує інформатики як нової форми «колективного авторства»);
- 5) «успіху»⁶¹ як позитивній визначності щодо однотипних елементів класифікації [35, с. 180] (результат орієнтації на майбутнє: потребує культурного проектування власних міграцій⁶²);
  - 6) авторитарній *моді*⁶³ на успішне *соціальне навчання*⁶⁴, кар'єрно орієнтований *рекрутинг*⁶⁵ і сервільну *кристику* «зірок»⁶⁶.

10. Криза розуміння, або плюралістично-продажна підцензурна свобода слова як інструмент глобального проектного діалогу щодо майбутнього: технологічний світ інтенсивно-прискореної, обивательськи-тривіалізованої та форматно-етикетної комунікації. Комунікація (самовизначення для-іншого) набуває нових ознак на тлі *однократності мовлення*⁶⁷ у Світі Людини, а саме:

- а) підвищення *інтенсивності* [43, с. 97] спілкування за рахунок *технічних засобів зв'язку*, збереження, поширення й обробки інформації;
- б) *прискорення* комунікаційних процесів через якісне преображення інфраструктури в інтересах позначених *ніками* кіборгів-анонімів.

Наслідками такої *кризи розуміння* є:

- 1) перехід на «мігрантну» *lingva franca* як засіб міжкультурного спілкування у глобалізованому світі;
- 2) глобальна *тривіалізація смислів* до рівня обивателів-непрофесіоналів;
- 3) світська *діалогічність* і *підміна теми*;
- 4) *свобода слова* як конкурентний розподіл права на мовлення, тривіалізованого до неможливості приймати ефективні рішення щодо значущих питань (баналізації управління);

творюється на... натовп бранців, упольованих не тоталітарним режимом, а вільнотами громадянського суспільства...» [23, с. 320–321].

⁶¹ Як шастя, домірно відформатованого щодо панівного формату життя.

⁶² Пор.: змінити стиль / ім'я / стать / імідж / оточення / державу, потрапити до модного формату, виграти конкурс, кар'єрно просунутися (підвищити місце у рейтингу).

⁶³ Як панівному (для даної культури) формату життя.

⁶⁴ Як позитивну «мігрантну» адаптацію особистої поведінки до панівного формату життя.

⁶⁵ Як інститут кадрового забезпечення панівного формату життя.

⁶⁶ Як дослідження точності відтворення панівного формату життя.

⁶⁷ Як необхідність вичерпати / композиційно завершити тему впродовж «тексту» людського життя з огляду на його принципову скінченність поза власних трансцендентних засад.

- 5) *плюралізм* авторського мовлення як консервативна «форма організації зв'язків із громадськістю» для узгодження (мінімізації) нових ідей через діалог [32, с. 316];
- 6) корупційна *послужливість* у клієнтських стосунках комунікантів задля посилення авторської позиції на ринку ідей через формування мережевого інституту «колективного авторства»;
- 7) *пропаганда* (зв'язки з громадськістю [32, с. 311]) і *публічність* «корисного» іміджмейкерства для «узгодження пафосу управління з пафосом стилетворення» [32, с. 316]⁶⁸;
- 8) посилення *здогадності* через розвиток відповідальної за прогностику масової комунікації (передусім — ЗМІ⁶⁹ [33, с. 7]);
- 9) ліберально-демократична *цензура* як спосіб захисту особи від плюралізму (сваволі) автора⁷⁰;
- 10) *форматно-етикетний* комунікативний менеджмент.

11. Криза довіри, або кінець «холодної війни» як сучасної моделі миру: постконфліктний світ глобальної боротьби за невідоме майбутнє. У ХХ ст. Світ Людини комунікативно ствердився в культурі, тобто завершився впізнаваним (дорівнюваним собі) конвенційним суспільним миром, коли «не всім усе подобається, проте всі все розуміють»⁷¹. Нині ж «ніхто нічого не розуміє — і ніхто не знає, що йому подобається». Звідси — *криза довіри* та її наслідки:

- 1) перехід від «миру у конфліктах» до «миру через боротьбу»⁷²;
- 2) привласнення «сильними» світовими гравцями права грати на «своєму» боці й позбавлення «слабких» гравців права на власну гру взагалі [3, с. 6];
- 3) можливість суттєвої зміни уявлень про звичний «розклад сил» через

⁶⁸ Або традиційного пафосу «охорони підвалин» і революційного пафосу суспільних змін.

⁶⁹ Тож долучитися до ЗМІ — долучитися до вічно молодого майбуття, отже, до молодості й самого часу, взагалі — *збути*.

⁷⁰ Пор. «колективного автора» у ЗМІ.

⁷¹ Точний образ цієї моделі миру — так звана «холодна війна» другої половини ХХ ст.

⁷² Конфлікти точаться «через», «з приводу», «стосовно» причин і завершуються угодою, майбутнє ж обернене до мети, тож вимагає *боротьби* «за щось» аж до перемоги [42, с. 76].

ризикову невизначеність Світу Людини⁷³;

- 4) збереження нинішнього миру завдяки його головному «фактору ризику»: інерції обивательського «Розслабся!».

Такими є наріжні ризики і виклики (внутрішні *кризи*) Світу Людини.

У них він постає як 1) світськи- 2) атеїстичний, 3) самовільно- 4) анархічний, 5) зневірено- 6) сервільний, 7) глобалізовано- 8) мігрантський, або 9) інтернаціональний, 10) проектно- 11) пошуковий, або 12) віртуальний, 13) прикладний, 14) зручно- 15) конвенційний, 16) ринково- 17) майданний, 18) плюралістично- 19) продажний, 20) підцензурний, 21) технологічний і 22) постконфліктний **СВІТ** налаштованих на 23) потенційно- 24) безкінечний, або 25) безглуздо- 26) безцільний, 27) розвиток 28) безвідповідальних 29) мігрантів- 30) анонімів як 31) ліберальних 32) сиріт- 33) обивателів у просторі 34) приватизованої 35) публічності, 36) корисних 37) мультимірних 38) послуг, 39) відносних 40) цінностей, 41) функціоналістського 42) менеджменту, 43) поп-культурного, або 44) «зіркового», 45) успіху, 46) інтенсивно- 47) прискореного, 48) тривіалізовано- 49) мережевого, 50) форматно- 51) етикетного 52) діалогу й 53) боротьби за 54) невідоме 55) майбутнє. Або гранично — як глобальний світ 1) ліберальної 2) людської 3) особистості.

Тут омріяний земний рай обертається справжнім пеклом — і нині цей світ агонізує у нас на очах.

III. СВІТ ЛЮДИНИ: «КОМПЕТЕНТНОСТІ УСПІХУ» VS «КОМПЕТЕНТНОСТІ ЩАСТЯ», АБО «ЩО РОБИТИ?»

У відтвореній «картинці» Світу Людини проказує власні цінності й ідеали чи не до кінця.

⁷³ Пор.: «Перехід від біполярності часів холодної війни до нового дуалізму, коли «інший» визначається на підставі етнічних, конфесійних чи культурних відмінностей, становить для політиків значно більше проблем, ніж вирішує» [3, с. 7].

Тож неважко вирізати «сурогатний набір» компетентностей («знання щодо використання самого знання» [37, с. 6]⁷⁴), що забезпечує життєвий успіх — не щастя! — його пожилцям.

Йдеться про прикладні «життєві мистецтва»: 1) *міграції* — як глобальної «мобільності»; 2) *світської персонажності* — як механістичної безвідповідальності; 3) *пошуку і проектування* — як функціональної віртуалізації світу; 4) *приватизованої публічності обивателів* — як ігрової креативності власників індивідуальних засобів (ІТ-)виробництва інформації; 5) *мережевої міжпредметної взаємодії* — як засобу пошуку, виробництва і продажу корисного фрагментарного знання; 6) *невіри* — як підстави для морально-етичного мінімалізму і конвенціоналізму відносних цінностей; 7) *імовірнісної статистики* — як імітації символічної «дійсності послуг» (послужливої брехні); 8) *несвободи / анархії* — як свавільного способу історичного буття за умов «ентропії особистісності»; 9) *успішності* — як зіркового «просування» знеособленої людини-кіборга заради позитивного поп-культурного «форматування» / «позиціонування» у «стаді»; 10) *діалогу* — як етикетного, анонімно-плюралістичного підмурку тривіалізованої свободи слова; 11) *недовіри* — як підстави для боротьби за невідоме «майбутнє стосунків».

Таким є справжній кінець ХХ ст. із його пекельною казкою про «земний рай». І так виглядає тут вічна борня добра і зла, де лунає нині старе питання «Що робити?». Від нашого вибору залежить, чим зустрине нас омріяне «завтра». Миром? Війною? Світ і знання чекають на відповідь *по суті*.

⁷⁴ Пор. «список *Равена*»: вміння проявляти ініціативу; брати на себе відповідальність; переконувати колег й аргументувати власну позицію; проявляти вольові зусилля при досяганні строкових цілей; правильно ставитися до складностей, проблем, незнання; працювати у команді; шукати / використовувати інформацію; публічно презентувати результати своєї роботи *etc.* [29, с. 7].

Список літератури

1. Барт Р. S/Z / Р. Барт; пер. Г. К. Косикова и В. П. Мурат; общ. ред., вступ. ст. Г. К. Косикова. — М.: Культура; Ad Marginem, 1994. — 303 с.
2. Валлерстайн И. Конец знакомого мира: Социология XXI века / И. Валлерстайн. — М.: Логос, 2004. — 368 с.
3. Введение // Ежегодник СИПРИ 2006: вооружения, разоружение и международная безопасность. — М.: Наука, 2007. — 1024 с.
4. Горкгаймер М. Критика инструментального разума / М. Горкгаймер. — К.: ППС-2002, 2006. — 282 с.
5. Гранична достовірність. Фундаменталізм у філософії // Філософія сьогодні. Розмови з У. Беком, Г.-Г. Гадамером, Ю. Габермасом та ін. — К.: Альтерпрес, 2003. — С. 26–40.
6. Гроссетест Роберт. О знании Бога / Роберт Гроссетест // Сочинения / Роберт Гроссетест. — М.: Едиториал УРСС, 2003. — С. 204–207.

7. Гюфе О. Демократія в епоху глобалізації / О. Гюфе. — К. : ППС-2002, 2007. — 436 с.
8. Декарт Р. Рассуждение о методе, чтобы верно направлять свой разум и отыскивать истину в науках / Рене Декарт // Соч. : в 2 т. / Рене Декарт. — М. : Мысль, 1989. — Т. I. — С. 250–295.
9. Ефременко Д. В. Концепция общества знания как теория социальных трансформаций : достижения и проблемы / Д. В. Ефременко // Вопросы философии. — 2010. — №. 1. — С. 49–62. — Режим доступа : vphil.ru/index.php?option=com_content&task=view&id=91&Itemid=52. — Назва з екрана.
10. Загальна декларація прав людини. — К. : [Мінюст України], 1998. — 8 с.
11. Ильин Н. П. Последняя тайна природы (О книге «Мир как целое» и ее авторе) / Н. П. Ильин // Мир как целое / Н. Н. Страхов. — М. : Айрис-пресс : Айрис-Дидактика, 2007. — С. 5–62.
12. Иноземцев В. Л. Трансформация производственных отношений постиндустриального общества / В. Л. Иноземцев // Современное постиндустриальное общество : природа, противоречия, перспективы. — 2000. — Режим доступа : lib.ru/ECONOMY/inozemcev.txt-with-big-pictures.html. — Назва з екрана.
13. Йонас Г. Этика ответственности. У поисках этики для технологической цивилизации / Ганс Йонас. — К. : Лібра, 2001. — 400 с.
14. К обществу знания // Всемирный доклад ЮНЕСКО. — Париж : ЮНЕСКО, 2005. — 240 с.
15. Колыбина Н. В. Глаголы результативного мыслительного поиска в современном русском языке (семантико-функциональный анализ) : дис. ... канд. филол. наук / Н. В. Колыбина. — К., 1995. — 185 с.
16. Кондратьева Е. В. «Рассеянное знание» / Е. В. Кондратьева // Национальная инновационная система. — 2007. — Режим доступа : www.schumpeter.ru/article.php?id=6&book=concept. — Назва з екрана.
17. Лосев А. Ф. Античный космос и современная наука / А. Ф. Лосев // Бытие — имя — космос / А. Ф. Лосев. — М. : Мысль, 1993. — С. 61–612.
18. Лосев А. Ф. Диалектика мифа. Приложение. Три типа мифологического творчества / А. Ф. Лосев. — М. : Мысль, 2001. — 558, [1] с.
19. Лосев А. Ф. Диалектические основы математики / А. Ф. Лосев // Хаос и структура / А. Ф. Лосев ; сост. А. А. Тахо-Годи и В. П. Троицкого. — М. : Мысль, 1997. — С. 5–608.
20. Лосев А. Ф. История эстетических учений / А. Ф. Лосев // ФОРМА — СТИЛЬ — ВЫРАЖЕНИЕ / А. Ф. Лосев. — М. : Мысль, 1995. — С. 321–404.
21. Лосев А. Ф. Очерки античного символизма и мифологии / А. Ф. Лосев. — М. : Мысль, 1993. — 959 с.
22. Маркиз де Сад. Жюстина : Новая Жюстина, или Несчастливая судьба добродетели / Маркиз де Сад. — М. : НИК, 1994. — 640 с.
23. Маркузе Г. Одномерный человек / Г. Маркузе. — М. : REFL-book, 1994. — 368 с.
24. Международный пакт об экономических, социальных и культурных правах // United Nations : Treaty Series. — 1966. — Vol. 993. — P. 34–43. — Режим доступа : http://www.un.org/ru/documents/decl_conv/conventions/pactecon.shtml. — Назва з екрана.
25. Международный пакт о гражданских и политических правах // United Nations : Treaty Series. — 1966. — Vol. 999. — P. 225–240. — Режим доступа : http://www.un.org/ru/documents/decl_conv/conventions/pactpol.shtml. — Назва з екрана.
26. Парижская декларация по философии // Приложение II к Документу 171 EX/12. — 2005. — С. 1–2. — Режим доступа : unesdoc.unesco.org/images/0013/001386/138673r.pdf. — Назва з екрана.
27. Пеку А. Введение : миграция без границ — сценарий / А. Пеку, П. де Гюштенер // Миграция без границ : Эссе о свободном перемещении людей. — М. : ЮНЕСКО, 2009. — С. 13–56.
28. Пітерс Дж. Д. Слова на вітрі: історія ідей комунікації / Дж. Д. Пітерс. — К. : КМ Академія, 2004. — 302 с.
29. Предисловие / Редколлегия // Метод проектов. — Минск : РИВШ БГУ, 2003. — С. 5–13.
30. Приложение // Документ A/42/427 : Доклад Всемирной комиссии по вопросам окружающей среды и развития «Наше общее будущее». — 1987. — С. 3–40. — Режим доступа : www.un.org/ru/ga/pdf/brundtland.pdf. — Назва з екрана.
31. Рамірес Х. Л. Поновлення Риторики як основи громадянства і освіти / Х. Л. Рамірес. — Львів : Центр гуманітарних досліджень ; К. : Смолоскип, 2008. — 96 с. — («Університетські діалоги», № 7).
32. Рождественский Ю. В. Теория риторики / Ю. В. Рождественский. — М. : Добросвет, 1999. — 482 с.
33. Сватко Ю. І. Віртуальність. Час. Мова / Ю. І. Сватко // Наукові записки НаУКМА : Філософія та релігієзнавство. — 2011. — Т. 115. — С. 3–7.
34. Сватко Ю. І. Європейський Світ Людини: його максими і конфлікти / Ю. І. Сватко // Конфліктологічна експертиза : теорія і методика. — К. : [Т-во конфліктологів України], 2006. — Вип. 5. — С. 74–81.
35. Сватко Ю. І. Новочасна модель філософування в системі розумно-життєвих ідеалів європейського Модерну / Ю. І. Сватко // Могилянські історико-філософські студії. — К. : Вид. дім «Києво-Могилянська академія», 2008. — С. 132–187.
36. Сватко Ю. І. Перспективи філософської освіти в Україні в світлі стратегічних завдань ЮНЕСКО в галузі філософії / Ю. І. Сватко // Філософська освіта в Україні : історія і сучасність : кол. моногр. / за ред. М. Л. Ткачук ; Нац. ун-т «Києво-Могилянська академія». — К. : Аграр Медіа Груп, 2011. — С. 230–288.
37. Сватко Ю. І. Право на освіту в контексті глобальної кризи, «Цілей розвитку тисячоліття» і автономії університетів / Ю. І. Сватко // Наукові записки НаУКМА. Педагогічні, психологічні науки та соціальна робота. — 2009. — Т. 97. — С. 3–12.
38. Сватко Ю. І. Предмет філософії як інструмент аналізу історико-філософської доби / Ю. І. Сватко // Наукові записки НаУКМА. Філософія та релігієзнавство. — 2005. — Т. 37. — С. 9–14.
39. Сватко Ю. І. Теофан Прокопович і європейське Відродження як окремий культурно-історичний тип / Ю. І. Сватко // Релігійно-філософська думка в Києво-Могилянській Академії. Європейський контекст. — К. : КМ Академія, 2002. — С. 175–212.
40. Сватко Ю. І. Типи інтелектуалів і культурно-історичні моделі інтелектуального життя (одна з можливих версій європейського досвіду осягання історії) / Ю. І. Сватко // Українські інтелектуали : погляд із сьогодення. — К. : Дельта, 2006. — С. 8–68.
41. Сватко Ю. І. Філософ Теофан Прокопович як життєвий тип (культурно-історичне дослідження) / Ю. І. Сватко // Давньоруське любомудріє : Тексти і контексти. — К. : КМ Академія, 2006. — С. 386–396.
42. Сватко Ю. І. Per aspera ad pacis, або Конфлікти в галузі державного мовлення і державного управління очима класичної риторики / Ю. І. Сватко // Філософія комунікації : Філософія. Психологія. Соціальна комунікація. — 2009. — № 1. — С. 76–89.
43. Турен А. Возвращение человека действующего. Очерк социологии / А. Турен. — М. : Научный мир, 1998. — 204 с.

44. Ферри Л. Философ и политическое / Люк Ферри // Журнальный зал [Электронный ресурс]. — 2002. — Режим доступа : <http://magazines.russ.ru/nz/2002/22/fer.html>. — Назва з екрана.
45. Хайдеггер М. Бытие и время / Мартин Хайдеггер. — М. : Ad Marginem, 1997. — 452 с.
46. Хокинг С. Кратчайшая история времени / С. Хокинг, Л. Млодинов. — СПб. : Амфора, ТИД Амфора, 2008. — 184 с.
47. Эрлс М. Стадо. Как изменить массовое поведение, используя энергию подлинной человеческой природы / М. Эрлс. — М. : ЭКСМО, 2008. — 432 с.
48. BonJour L. The Myth of Knowledge / Laurence BonJour // Philosophical Perspectives : Epistemology. — 2010. — Vol. 24, Issue 1. — P. 57–83.
49. Ferry L. Apprendre à vivre: Traité de philosophie à l'usage des jeunes générations / L. Ferry. — Paris : Plon, 2006. — 302 p.
50. In Search of Global Ethical Standards // InterAction Council. — Tokyo, 1996. — Para. 13.
51. Prigogine I. Order Out of Chaos : Men's New Dialogue with Nature / I. Prigogine, I. Stengers. — London : Heinemann, 1984. — 349 p.
52. UNESCO Science Report-2010 // UNESCO Science Report-2010 : The Current Status of Science around the World. — 2nd ed. — Paris : UNESCO, 2010. — 520 p.

Yu. Svatko

“THE END OF A BEAUTIFUL ERA”, OR THE TIME TO CHANGE “THE VIEW”?

In the article, based on the phenomenological description of ontology of the Human World as an “earthly paradise”, and the crisis-making factors thereof, a contemporary transitional “world view” is defined.

Keywords: Human World, earthly paradise, human personality, liberal, globalized, game, crisis, migrant, human rights, cyborg-man, market, societies of knowledge, virtual, creative class, publicity, philistine, censorship, freedom of speech, dialog, conflict, communication, competence, services, freedom, history, anarchy.

Матеріал надійшов 01.03.2013 р.

УДК 7.011.3:321.7

Бадянова К. О.

СОЦІАЛЬНИЙ СТАТУС СУЧАСНОГО МИСТЕЦТВА ЯК ПРОБЛЕМА

У статті розглянуто проблему взаємодії між мистецтвом і політикою в сучасному суспільстві, а також проаналізовано причини парадоксального прагнення митців займати одночасно автономну (мистецьку) і соціально-критичну позицію. Особливу увагу приділено феномену критичного мистецтва та з'ясуванню підстав для оцінки його якості.

Ключові слова: сучасне мистецтво, критичне мистецтво, політичне мистецтво, мистецтво участі, мистецькі інституції.

Перед теоретиками і практиками сучасного мистецтва все нагальніше постає питання: чи повинно мистецтво безпосередньо впливати на суспільне життя, чи спроможне воно реально це робити і чи може воно розраховувати на відчутний результат? Сьогодні мистецтву з різних боків пропонують зайнятися справжньою політикою, створювати нові та відновлювати забуті со-

ціальні відносини, тобто бути політичним у реальному житті, а не лише на виставкових майданчиках. Зворотним боком цих вимог щодо політизації є, очевидно, переконаність у тому, що мистецтво недостатньо інтегроване у процес розв'язання суспільно важливих проблем і демонструє таким чином майже злочинну бездіяльність. На чому ґрунтуються подібні звинува-